The Journal of Academic Social Science Studies
Yıl: 16 - Sayı: 94 , s. 273-292, Bahar 2023

1939 Erzincan Depreminin Mimari Bellek Üzerinden Okunması: "Kurma Evler Örneği"*

Esin Atabeyli Çağlık
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0001-9208-1669
Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul – TÜRKİYE

Doç. Dr. Yasemen Say Özer
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0001-9497-9368
Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, İstanbul – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 25.11.2022
Kabul: 22.03.2023
On-line Yayın: 30.03.2023

Anahtar Kelimeler

Erzincan
Kurma Ev
Deprem
Bellek
Mimari Bellek

Araştırma Makalesi

* Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makale için etik kurul onayı gerekmemektedir.

DOI:
http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.66598

Öz

Kentler, savaşlar, politik kararlar, tekil ya da büyük ölçüdeki yıkımlar ve doğal afetlerle dönüşür ve değişirler. Yaşanan bu değişimler bazı önemli olaylar ve tarihi ara kesitlerde belirgin olarak görülebilir. Doğu Anadolu Bölgesi'nde, Kuzey Anadolu Fay Hattı (KAF) üzerinde bulunan Erzincan kenti, tarihi boyunca büyük hasara uğratan, yıkıcı depremler yaşamış, sürekli yıkılmış ve yer değiştirmek zorunda kalmıştır. 27 Aralık günü 1939 yılında yaşanan depremde kentin tamamına yakını yıkılmış ve 15.600 kişi yaşamını yitirmiştir. Kerpiç dolgulu ahşap iskeletli geleneksel sistemle yapılan evlerin çoğunlukta olduğu, kış aylarında sobayla ısınılan dönemde yaşanan deprem; kentte evlerin çoğunluğunun yıkılmasına yol açmış ve sonrasında sobaların devrilmesiyle çıkan yangınlar nedeniyle kent tamamen harap olmuştur. Ayrıca, II. Dünya Savaşı'nın olumsuz askeri, siyasi ve ekonomik etkileri ortaya çıkmış; 1939 Erzincan depremi sonrasında halk, uzun süre maddi sıkıntılar yaşamış ve barınma sorununa çözüm aramıştır.

Erzincan kentinin tarihinde yaşadığı depremlerle sürekli yıkılması, yer değiştirmesi ve özellikle 1939 depremiyle birlikte halkın yaşadığı trajik olaylar depreme karşı güvenli konut yapımına önem ve öncelik verilmesine neden olmuştur. Bu çalışmada; Erzincan kent belleği ve halkın yaşantısı açısından ayrı bir değer taşıyan, Erzincan depremi sonucunda özgün bir yapı modeli olarak karşımıza çıkan Kurma Evler incelenmektedir. Çalışmanın amacı, Kurma Evlerin; Erzincan'ın yaşadığı deprem, deprem sonrası halkın yaşamına kattığı değer, kent ve kentli belleğinde yer etmiş önemli bir mimari miras olduğu düşüncesidir. Kurma Evlerin; fay hatları üzerinde bulunan, depremin yıkıcı etkilerinin yoğun biçimde yaşandığı Erzincan yerleşiminde kent ve halkın belleğinde yer etmiş yapılar olması, halkın depremde içinde güvende kalabilmesi açısından barınma sorununu çözen özgün yapı parçalarını oluşturması, sivil mimari miras ve hafıza mekânı olarak halkın yaşamına dair derin izleri barındırdığı düşünülmektedir. Bu yönüyle Kurma Evler üzerine yapılan analiz çalışması ayrı bir önem taşımaktadır.

1939 depremi sonrası yapılmasına karar verilen Kurma Evlerin; depreme dayanıklılığı ön planda tutularak planlandığı, 1992 yılı depremi ve sonraki süreçte halkın güvenle içerisinde yaşadığı, kente özgü, önemli, özgün yapı parçalarını oluşturduğu görülmektedir. Bu kapsamda çalışmada; depremde yıkılmaya karşı dayanıklı, tek katlı, bahçeli, depremde halkın güvenle içinde kalabileceği, halkın barınma sorununu kapsamlı biçimde çözmek amacıyla yapılan Kurma Evler incelenmektedir. TBMM Tutanaklarında "Takma Ev", halk arasında "Kurma Ev" biçiminde isimlendirilen yapılara; çalışma boyunca "Kurma Ev" kullanımıyla yer verilmiştir.

2016 yılından itibaren araştırmacılar tarafından Erzincan Kenti ve Kurma Evler üzerine literatür taramaları ve saha çalışmaları yapılmıştır. Kullanıcılarının istekleri nedeniyle tekil ölçekte yıkılan Kurma Evler; özellikle 2012 yılında yürürlüğe giren 6306 sayılı "Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun" kapsamında kentsel dönüşüm yöntemi kullanılarak büyük boyutta yıkım süreci yaşamıştır. Çalışma süreci boyunca yıkımların hızlı biçimde ve artarak sürdürülmesi, yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalan, mimari miras ve kolektif bellek açısından ayrı bir değer taşıyan Kurma Evler üzerine yapılan çalışmayı zorunlu hale getirmiştir.

Araştırma, depremin yıkıcı etkilerinin oldukça hissedildiği Erzincan kentinde, halkın barınma sorununa çözüm amacıyla depreme dayanıklılığı ön planda tutularak Avusturya'dan getirtilen Kurma Evlerin planlama kararları, geliş süreci, kent üzerindeki yerleşimi, örnekler üzerinden mekânsal tasarım özelliklerinin belirlenmesini kapsamaktadır. Yerinde incelenmiş, ölçümleri, çizimleri yapılmış, fotoğrafları çekilmiş ve kullanıcılarıyla birebir görüşmeler yapılmış olan Kurma Ev örnekleri, çalışmaya dahil edilmiştir.

Çalışmada, literatür taraması, resmi kurumlardan edinilen belgeler, TBMM Tutanakları, sözlü görüşmeler, yerinde gözlem, haritalar, çizim ve tespitlerden yararlanılmıştır. Kurma Ev örneklerinin belgelenmesi, fotoğraflar ve çizimlerle mimari tasarım bakış açısıyla kayıt altına alınması gerekli görülmektedir. Yapılan çalışmanın; tasarımcılara yol gösterici olması, gelecek nesillere çalışmalarında ışık tutması, depremin etkilerini önemli ölçüde hisseden Erzincan halkının yaşamına ve kentin sivil mimari belleğine dönük özgün analizler ortaya çıkarması açısından literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Atıf Bilgisi / Reference Information

Atabeyli Çağlık, E. & Say Özer, Y. (2023). 1939 Erzincan Depreminin Mimari Bellek Üzerinden Okunması: "Kurma Evler Örneği". *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 16(94), 273-292.

The Journal of Academic Social Science Studies
Year: 16 - Number: 94 , p. 273-292, Spring 2023

*Reading the 1939 Erzincan Eartquake From An Architectural Memory Perspective: "Kurma Evler"**

Esin Atabeyli Çağlık
Yildiz Technical University, Istanbul – TÜRKİYE

Assoc. Prof. Dr. Yasemen Say Özer
Yildiz Technical University, Faculty of Architecture, Department of Architecture, Istanbul – TÜRKİYE

Artcile History

Submitted: 25.11.2022
Accepted: 22.03.2023
Published Online: 30.03.2023

Keywords

Erzincan
Kurma Ev
Earthquake
Memory
Architectural Memory

Research Article

* This article was checked by Intihal.net. This article is under the Creative Commons license. Ethics committee approval is not required for this article.

DOI:
http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.66598

Abstract

Wars, political decisions, large-scale destruction and natural disasters change and transform cities. Such transformations become even more apparent with certain significant events at historic interims. Located in the Eastern Anatolia Region of Türkiye, and on the Northern Anatolian Fault (KAF), Erzincan has suffered from devastating earthquakes throughout its history, and was repeatedly devastated and has relocated. On 27 December 1939, a major earthquake destroyed almost the entire city and claimed the lives of 15.600 of its inhabitants. The quake struck during the winter, at a time when stoves were widely used for domestic heating. The majority of houses in the city at the time were constructed on wooden skeletal structures packed with mud bricks. Many of these buildings collapsed during the initial tremor, and the ensuing conflagration caused by toppled stoves swept the city and eventually led to its complete obliteration. In the aftermath, the unfavourable military, political and economic effects of World War II brought significant hardship to the population and the quest for relief to the survivors' sheltering problems.

Interminable destruction of the city and subsequent relocations, and the series of tragic events that fell upon the people following earthquakes of the past and especially in 1939, have made the importance and construction of earthquake-safe housing very apparent and thus a priority. This paper studies Kurma Evler, a formal term used for the building model developed in response to the Erzincan earthquake that has eventually become a cultural value that bears significance in the city's collective memory and on people's lives. Kurma Evler have been designed and manufactured in Austria. The study investigates the significance of Kurma Evler in the context of 1939 and subsequent Erzincan earthquakes, the value it has added to its inhabitants' lives as well as the significance that these houses have attained as elements of architectural heritage that holding its unique place in the city's collective memory. Kurma Evler are civil structures that helped the populace alleviate the devastating effects of the earthquake, provided safe and secure shelter in the immediate aftermath of the disaster, and eventually, in the long term, have become permanent civilian architectural structures that contributed to resolving the housing problem in post-earthquake Erzincan. These attributes have made Kurma Evler to be considered civil architectural spaces in the permanent collective memory, contributing to the livelihood of people.

Kurma Evler were specifically designed following the 1939 Erzincan earthquake and were built to withstand large-magnitude earthquakes. In due course these houses have proven to be sturdy and enduring structures that have continually provided safe and secure shelter. These houses continued their intended purpose even in the aftermath of the 1992 earthquake in Erzincan when many Erzincan inhabitants became homeless and moved in with their relatives living in Kurma Evler. These single-story houses, encircled by their own garden, have earned permanency as Erzincan's indigenous form of housing structures. These houses have since contributed permanently to easing housing problems in the city. In this study the structures are referred to with the name of "Kurma Ev"which appears in the offical reports of the Turkish Grand National Assembly as "Takma Ev" and among the general population called as "Kurma Ev".

This researh began in 2016 with literature scanning as well as conducting field studies on the city of Erzincan and Kurma Evler. It has become apparent that previously unsystematic, discrete demolition at the behest of their owners has evolved into large-scale destruction after the introduction of legislation in 2012, No. 6306, "Law on the Transformation of Areas Under Risk from Natural Disasters". Since this law took effect, the destruction has gained momentum and consequently, Kurma Evler may vanish completely and permanently. This fact has made it inevitable to conduct a study on the remaining examples of this architectural heritage of Erzincan.

Kurma Evler were manufactured in Austria. This paper studies the planning and decision-making phase, the delivery processes, the selection of locations and design specifics. The studies were conducted on-site on selected examples; measurements were taken, architectural drawings were made, and photographed and inhabitants living in Kurma Evler were interviewed.

The study used references from the Turkish National Assembly archives, face-to-face interviews, in situ observations, maps, drawings and other available records. It is deemed essential to document the surviving examples of Kurma Evler from an architectural design perspective with photographs and architectural drawings. This study is expected to serve as a guide and an aid to future designers in their quest for earthquake-resistant housing, shed light on future studies by future generations, and provide specific analyses on the civilian architecture of Erzincan and its people who have felt the effects of earthquakes for many generations. It is believed that the elements of this study will collectively form a contribution to the literature on the subject.

GİRİŞ

Bellek, insanın varoluşunu zaman ve mekan bütünlüğü içinde algılamasına ve sürdürmesine imkan veren en önemli yetilerden biridir (Avcıoğlu ve Akın, 2017: 425). Bellek, geçmişi ve bugünü birbirine tutarlı bir şekilde bağlar. İnsanlar geçmişteki olayları hatırlayarak şimdiki zamanla ve hatta gelecekle bağ kurar. Bireyin ve toplumların buna ihtiyacı vardır; çünkü geçmişleri bugünü inşa etmektedir. Bellek, bireyin bütün hayatı boyunca yaşadığı sürecin saklandığı depodur. Bellekte duyu organları aracılığıyla alınan simgeler, semboller kaydedilir. Bellekte saklanan simgeler, anılar yenileriyle birleştirilir. Bütün bunlar ihtiyaçlar doğrultusunda bilinç düzeyine çıkarılarak hatırlanır (Erdoğan, 2013: 13-14). Bellek konusu, disiplinlerin her biri tarafından çok farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Nörologlar; belleğin nörolojik temellerini araştırırken, psikologlar; belirli durumlardaki bireylerin bilişsel ve duygusal hatırlama süreçlerini, psikanalistler; belleğin uzun süreli yaşam öykülerindeki yerini, filozoflar; belleğin olgusunu, sosyologlar; topluluk belleklerinin oluşumunu, tarihçiler; insan belleğinin tarih karşısında güvenilirliğini araştırmaktadırlar (Özak, 2008: 9). Mimarlık bilgi alanında ise bellek olgusu, bireyin mekanla kurduğu ilişki üzerinden değerlendirilmektedir. Bireyin mekanla kurduğu ilişki sonucu oluşan bellek üretimi, tüm duyusal faaliyetlerle oluşmaktadır. Bellek, bu organik biçimlenmenin yanı sıra toplumsal olarak da biçimlenmektedir (Öksüz, Karakaş ve Seymen, 2018: 11).

Kent mekanı, bireylere ait mekansal pratikler ve taşıdığı anlamlar bağlamında toplumsal bellekte yerini alır. Bu da kentsel kültürün temelini oluşturmaktadır. Kentsel kültür paylaşılan ortak değerler, ortak eylemlerdir. Bu değerler toplumu birarada tutan, paylaştıkça yeniden hatırlanan, yeniden düzenlenen ve yerleşen hatıralardır. Gelecek nesillere aktarılan kültürel ve sosyal değerlerin temelini oluşturmaktadır (Uludağ ve Aycı, 2016: 748). Geçmişin saklandığı tek yer bellektir ve geçmişle ilişki kurmak ancak belleğin korunması ile mümkündür. Kent belleği kentle ilgili önemli bilgilerin birikmesi ile var olur (Abdula, 2019: 54).

Bellekte, bilinçli olarak biriktirilen olaylar, kişiler, görüntüler, mekânlar, sesler, kokular ve benzeri her türlü öğenin, kayıt altına alınması ve geleceğe aktarılması büyük önem taşır. Belleğin biriktirme süreciyle birlikte kentler; fiziksel, sosyal, ekonomik nedenlerden kaynaklanarak değişim ve dönüşüm yaşamaktadır. Kent mekânlarının bağlamlarını korumaları, zaman içerisindeki değişimlere rağmen geçmiş dönemlerdeki anlamlarını ve değerlerini gelecek nesillere aktarabilmeleri kentin tarihi ve kültürel mirasın sürekliliği açısından çok önemlidir. Kentin tarihini, kimliğini, belleğini barındıran bu mekânlar toplumu bir arada tutan ulusal değerlerin korunmasını ve sürdürülmesini sağlar.

Kentlerde savaşlar ya da politik kararlar sonucunda oluşan kentsel dokudaki yıkımlar, parçalanmalar ya da radikal değişimler kentin belleğinde önemli kopukluklara neden olabilmektedir (Çalak, 2012: 45). Bu etmenlerin yanı sıra çeşitli doğal afetler de kentlerin değişimine ve kent belleğinin korunamamasına yol açmaktadır. Bu kapsamda; depremin yıkıcı etkisinin tarih boyunca sürekli hissedildiği Erzincan kentinde deprem sonrası halkın içinde yaşamını güvenle sürdürdüğü, kent için önerilen özgün bir yapı tipi olarak karşımıza çıkan Kurma Evlerin incelenmesi amaçlanmaktadır. Erzincan kentinde 1939 depremi sonrası yapılan Kurma Evler, deprem belleğini oluşturmaktadır. Erzincan kentinde deprem belleği Kurma Evler üzerinden okunmaktadır.

Çalışmada; Erzincan kentinde 1939 sonrasında depreme dayanıklı, barınma sorununa çözüm amaçlı, prefabrik sistemle yöreye özgü yapılan Kurma Ev örnekleri 2016 yılından bu yana bir çok kez ziyaret edilmiştir. Kurumlardan edinilen bilgiler, kullanıcılarla yapılan sözlü görüşmelerden elde edilen belgeler çalışmaya dahil edilmiştir. Kurma Evler için birinci araştırmacı tarafından yerinde haritalar üzerinden tespitler, yapıya yönelik ölçümler, çizimler yapılmış, fotoğraflar çekilerek bilgisayar ortamında düzenlenmiştir. Üç tip yapı örneğine sahip olan Kurma Evlerin, ikişer adeti ayrıntılı olarak incelenmiştir.

1. Erzincan'ın Coğrafi Konumu

Doğu Anadolu Bölgesi'nin kuzeybatısında Yukarı Fırat Bölümü içerisinde; Karadeniz, İç Anadolu ve Doğu Anadolu bölgelerinin birbirine yakınlaştığı konumda yer alan Erzincan kenti; (Gül ve Başıbüyük, 2011: 7) yaklaşık 1200 metre yüksekliğinde, kendi adıyla anılan bir ova içerisinde gelişim göstermiştir. Erzincan coğrafi konum açısından, Doğu Anadolu ile Karadeniz arasında bir geçiş özelliğine sahiptir. Fırat (Karasu) Irmağı ve çeşitli kolları yoluyla açılan vadiler, birer doğal yol güzergahı oluşturmuştur. Eski çağlardan itibaren Erzincan; çevresiyle bağlantı sağlayabilmesi yanı sıra doğu-batı, kuzey-güney yol sistemlerinin kesişme noktasında yer almıştır. Bu konumu Erzincan'ı, stratejik açıdan önemli kılmış ve mekânsal gelişimine etki etmiştir (Gül, 2020: 617). Erzincan 5. Yüzyıldan itibaren çevresindeki bölgelerle ilişkisi açısından önemli bir ticari merkez (Çuhadaroğlu, 1992: 14) ve ticaret yollarının kavşak noktasında yer almıştır (İl Yıllığı, 1967: 65).

2. Erzincan Tarihinde Depremlerin Kente Etkisi

Erzincan tarihsel süreç içerisinde çok sayıda hasara uğratan ve yıkıcı deprem yaşamıştır. Erzincan'da X. yüzyıldan itibaren birçoğu şiddetli olan 36 deprem olmuştur (Çuhadaroğlu, 1992: 36-38). Erzincan kenti depremler nedeniyle pek çok kez yer değiştirmiştir (Hayli, 1995: 113).

Erzincan, tektonik çökme havzasında son yüzyıl içerisinde 1939 ve 1992 yıllarında iki yıkıcı deprem yaşamıştır. 27 Aralık 1939 saat 01.57'de çok sert bir kış gecesinde deprem meydana gelmiştir (Köse, Yürür ve Chorowicz, 2019: 332). 7,9 şiddetinde ölçülen 1939 Erzincan Depremi, 19. yüzyıldan günümüze kadar Anadolu'da yaşanan en büyük deprem olarak kabul edilmiştir (Haçin, 2014: 39-40). 1939 Erzincan Depremi ölçülürken, beş senedir hizmet veren İstanbul Kandilli Rasathanesi, o güne kadar ülkemizde bu şiddette bir deprem ölçmemiştir. Erzincan depreminin şiddeti nedeniyle ilk sarsıntı kaydedildikten sonra Kandilli Rasathanesi'nde kullanılan sismograf aletinin kalemleri yerlerinden sıçramıştır. (Aytemiz, 2012: 75). 1939 Erzincan Depremi'nin Amasya, Tokat, Sivas, Kırşehir, Ankara, Çankırı, Kayseri, Samsun ve Ordu illerinde de etkili olduğu; Erzurum, Malatya, Konya, Antalya, İznik, Kocaeli ve Bursa'da da hissedildiği tespit edilmiştir (Evsile, 2017: 2). "Büyük Anadolu Depremi" olarak da adlandırılan bu olayda adı geçen şehirlerde toplam 32.968 kişi hayatını kaybetmiş, 116.720 bina tamamen yıkılmıştır (Tuğluoğlu, 2015: 114). Erzincan kentinin can kaybı 15.600 ve yaralı sayısı 4.125 olarak tespit edilmiştir (Çuhadaroğlu, 1992: 38).

Erzincan depreminin meydana geldiği dönemde, ağır kış koşullarından dolayı ısınma sistemi olarak soba kullanılmıştır. Gece -30 °'de insanlar kendi çabalarıyla yakınlarını enkaz altından kurtarmaya çalışmıştır. Deprem nedeniyle devrilen mangal ve sobaların neden olduğu yangınlar**,** ahşap evlerden dolayı geniş bir alana hızlıca yayılmış ve kurtarılmayı bekleyen enkaz altındaki birçok insanın yanarak hayatını kaybetmesine yol açmıştır. Ulaşım ve haberleşme hatlarının zarar görmesi afet bölgelerine ulaşmayı, arama ve kurtarma faaliyetlerini olumsuz etkilemiştir. Bölgede geniş çaplı yaşanan yıkım sonrası, sağ kurtulanlar kış koşulları nedeniyle çeşitli illere göç etmek durumunda kalmıştır. Geri dönen Erzincan halkı ise uzun süre barınma sorununa çözüm aramıştır (Keskin, 2020: 166).

3. 1939 Depremi Sonrasında Kentin Yeniden Kurulması

1939 depremiyle yıkılmış olan "Eski Erzincan" yerleşim açısından uygun görülmeyerek "Yasak Kent" ilan edilmiştir (Altınbilek, 1997: 143). Eski Erzincan harap olduktan sonra; halkın kendi imkanlarıyla, enkazdan çıkardıklarıyla, alelacele iskan edilen geçici amaçlı "Muvakkat Kent" yerleşimi kurulmuştur (Tükel, 1949: 18). Muvakkat Erzincan Kenti belli bir zaman diliminde depremzedelerin iskan ettirildiği bir durak olarak görülmüştür (Gül, Şengezer ve Koç, 1995: 82-83). Muvakkat, bir diğer ifadeyle geçici olarak da isimlendirilen kent yerleşimi, demiryolunun kuzey kısmında; Çarşı, Taksim, Hocabey ve Kızılay mahallelerini kapsayan alanda kurulmuştur (Yavuz, 2017: 67-68).

1939 depreminde geçici olarak kurulan çadır kentlerin ardından devlet tarafından depremden

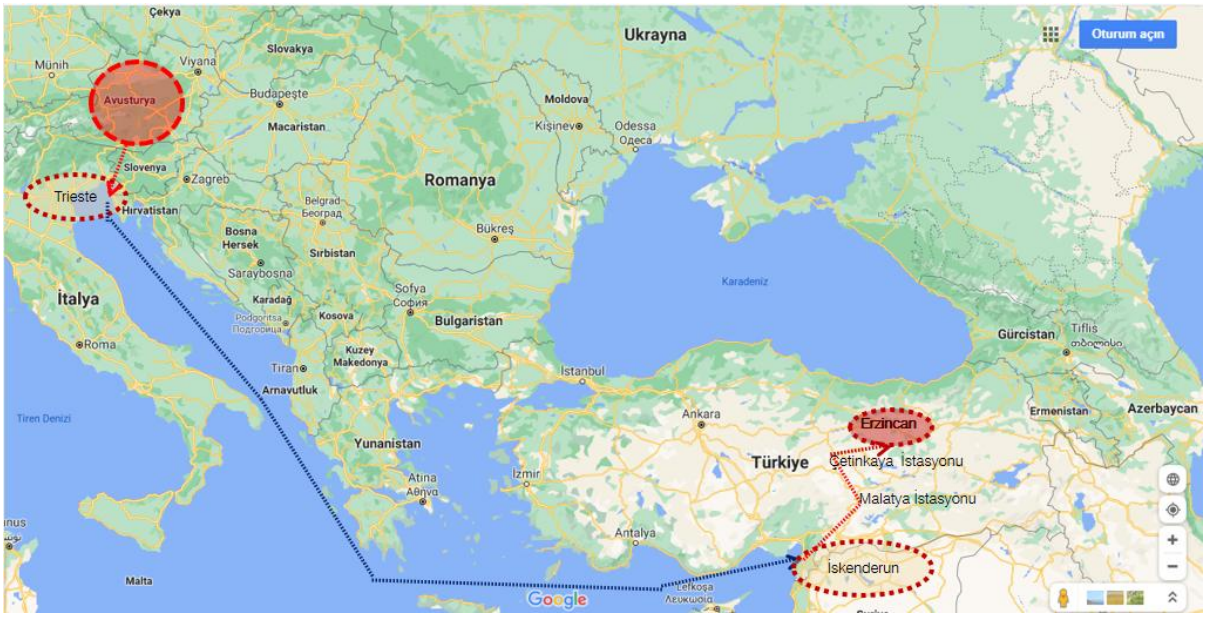
zarar gören yerlerin inşası ve imarı için bir çalışma yürütülmüştür. İstanbul Üniversitesi, Ankara Dil-Tarih-Coğrafya Fakültesi, Yüksek Ziraat Enstitüsü, Yüksek Mühendis Mektebi profesörleri, Nafia Vekaleti (Bayındırlık Bakanlığı) yetkilileri ve bilim adamlarının görev aldığı bir ekip kurularak, yapılan tetkikler sonrasında imar faaliyetlerine başlanacağı belirtilmiştir. Meclis bünyesinde bu işlerin takibine yönelik bir komisyon kurulmasına karar verilmiştir. Fay hattı dışında kurulacak yeni kent için imar raporları hazırlanarak meclis komisyonuna sunulmuştur. Erzincan'ın yeni kent yerleşim alanının tespiti amacıyla ise jeoloji, şehircilik, maden mühendisliği alanlarından oluşan uzmanların Erzincan'a giderek çalışma yapması istenmiştir. Çalışma sonucunda, ovadan üç metre yüksekte bulunan, jeolojik açıdan sağlam bir zemine sahip Bahçeli (Hah) Köyü ile güneyde Kemah Boğazı arasındaki sahanın yerleşime en uygun yer olduğu saptanmıştır (Tosik Dinç, 2016: 17-18). Belirlenen alandaki 7 köy yerleşiminde, 1939 ve 1992 depremlerinde önemli bir hasar ve can kaybı meydana gelmemiştir (Hayli, 1995: 23). Ancak önerilen alan, demiryolu istasyonundan uzak olması, rüzgarlara açık bir konumda bulunması, hazır içme suyu olmaması, çevresinin dağlarla çevrili olması dolayısıyla kentin gelişimini engelleyebileceği düşüncesi, bu durumun kentin ikiye bölünmesine yol açacağı ve askeri alana uzak kalınması gibi nedenler kapsamında kabul görmemiştir. Yeni Erzincan yerleşim alanının; istasyon, hastane, askeri alanın varlığı, rüzgar güneş açısından müsaitlik, içme suyu kolaylığı ve taşıma masrafının olmayacağı sebepleri düşünülerek Eski Kentin 5,5 kilometre kuzeyine taşınmasına karar verilmiştir (BCA, 30-18-1-2/ 91-60-16).

Yeni Erzincan Kentinin kurulacağı alanın belirlenmesi sonrasında; 7 Ağustos 1940 tarihinde TBMM'de "Yeniden Kurulacak Erzincan Şehir Yerinin İstimlakine Dair Kanun" kabul edilmiş ve yeni şehir imar çalışmalarına başlanılmıştır (TBMM Zabıt Ceridesi, Devre : IV, İçtima: 75, C.13, s. 107-110). 1941 yılı Nisan ayında Yüksek Mimar Asım Kömürcüoğlu tarafından Yeni Erzincan şehir planı ve kentin haritası yapılmıştır (Tükel, 1949: 30-31). 1941 Asım Kömürcüoğlu imar planına göre; demiryolunun kuzey yönünde bulunan mevcut Trabzon Şosesi (günümüz 13 Şubat Caddesi) korunmuştur. 13 Şubat Caddesi–Ordu Caddesi ve onu dik yönde kesen Halitpaşa Caddesi-Fevzipaşa Caddesi aksı kentin ana merkez yerleşimi kabul edilmiştir. Ana caddeler üzerinde Valilik Binası, postane, Ziraat Binası, Tekel Binası, halkevi, kütüphane, hastane gibi kamu binaları planlanmıştır (Tükel, 1949: 42). Asım Kömürcüoğlu tarafından yapılan 1941 yılı Erzincan Yeni Kent planı; ızgara (grid) plan sistemi ile yapılmıştır. Kentin barınma sorunu ise; 400-800 m² arasında değişen alanlar üzerinde, Bahçeli Ahşap Kurma Evler inşaa edilerek giderilmiştir.

4. Kurma Evler

Kurma Evler; 1939 Depremi sonrası, Erzincan halkının barınma sorununu çözmek amacıyla, devlet tarafından depreme dayanıklılığı ön planda tutularak yapılan özgün bir yapı modelidir. TBMM Tutanaklarında "Takma Ev" olarak isimlendirilmesiyle birlikte; (TBMM Tutanak Dergisi, 3 Ocak 1951, Cilt 4, Dönem IX, Toplantı 1, s:6-7) halk arasında genellikle "Kurma Ev" biçiminde söylenmektedir. Çalışma içerisinde ise; "Kurma Ev" kullanımına yer verilmiştir.

Kurma Evlerin malzemeleri Avusturya'dan İtalya'nın Trieste Limanına, vapurla İskenderun'a ve demiryoluyla Erzincan'a ulaştırılmıştır (TBMM Tutanak Dergisi, 6.12.1948, B: 15, O: 1, s: 38).

Şekil 1. Kurma Ev Malzemelerinin Avusturya'dan Erzincan'a Geliş Serüveni (TBMM Tutanak Dergisi, 6.12.1948, B:15, O:1, s:38), (Koyunoğlu,1977:21), (https://www.google.com/maps/@40.1018839,31.3447451,5z) kaynaklarından yararlanılarak yazarlar tarafından düzenlenmiştir.

Ülkemizde üretilen tütünlerin takas edilerek karşılığında Avusturya'dan Kurma Ev alınması sağlanmıştır. Eldeki tütünlerin değerlendirilmesi sağlanmasıyla birlikte borcu, malzemeyi aldıkça ödeme imkanı oluşmuştur. Yerel imkanlarla ev yapmak yerine Avusturya'dan Kurma Ev malzemesi getirilmesi ve yapılması; yapım süresi ve maliyeti azaltması nedeniyle dönem koşullarında tercih sebebi olmuştur (TBMM Tutanak Dergisi, 12.11.1948, Birleşim:5, Cilt:18, Dönem:8 s: 101-104).

Erzincan kentinde Karaağaç, İnönü, Atatürk, Gülabibey, Kızılay, Hocabey, Cumhuriyet ve Yeni olmak üzere sekiz mahalle üzerine Kurma Evlerin yapıldığı tespit edilmiştir.

Şekil 2. Kurma Evlerin Kent Üzerinde Yerleşimi
(Google Earth Pro görseli üzerinden yazarlar tarafından düzenlenmiştir.)

Kurma Evlerin, oda sayısı dikkate alındığında iki odalı, üç odalı ve dört odalı olarak üç farklı tipte inşa edildiği görülmektedir. Yöreye özgü ifade edilişi, ikili kurma, üçlü kurma ve dörtlü kurma biçimindedir (Orhan, 2019: 353).

Şekil 3. İki odalı Kurma Ev
(Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.)

Şekil 4. Üç odalı Kurma Ev
(Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.)

Şekil 5. Dört odalı Kurma Ev
(Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.)

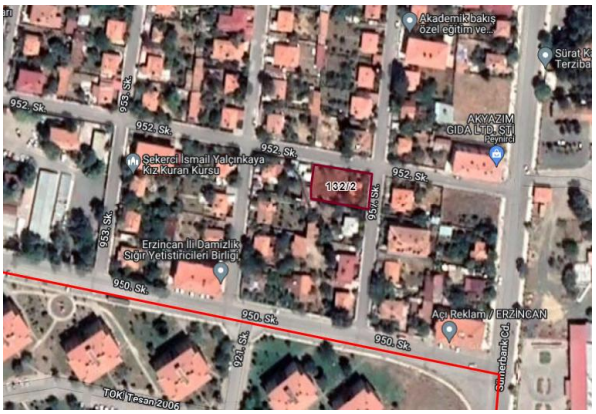
Avusturya'dan satın alınan Kurma Evlerin tüm sayısı 652 adet olup, bunlardan 69 adedi iki odalı, 268 adedi üç odalı ve 315 adedi dört odalıdır. Kurma Evler tek katlı olmakla birlikte, her evin altında kısmi bodrumları bulunmaktadır. İki odalılar 41 metrekarelik, üç odalılar 51 metrekarelik ve dört odalılar da 80 metrekarelik alanlar üzerinde planlanmıştır. Evlerin temelleri ve bodrum duvarları betondan ve üst kısımları Avusturya'dan satın alınan panolardan meydana gelmektedir. Döşemeleri ahşap, tavanları sıva, çatı örtüsü de kiremitten yapılmıştır (TBMM Tutanak Dergisi, 3 Ocak 1951, Cilt 4, Dönem: IX, Toplantı:1, s. 7**).**

Koyunoğlu'ndan edindiğimiz bilgilere göre; Kurma Evlere, 50 cm kalınlığında beton temel yapılmıştır. Binayı oluşturan prefabrik, büyük, geçme ahşap parçalar ve cephedeki kapı-pencere boşluklarını belirleyen ölçüler (doluluk-boşluk ölçüleri) modüler bir biçimlenme özelliği göstermiştir. Konutların ahşaptan karkas dış cephe kaplama yüzeyleri; duvar karkasını oluşturan kirişleri sağlamlaştırmak amacıyla diyagonal biçimde, rendesiz, 2 cm kalınlıkta ve karışık ende tahtalar ile kaplanmıştır. Sonrasında dış cephe kaplama tahtaları üzerine; rüberoit veya kumlu muşamba çivi veya rondelalar yoluyla sabitlenmektedir. Düz, ince, kafes şeklinde örülmüş demir tellerin birbirini kestiği yerlerde "Staubsciegel" olarak isimlendirilen tavla zarı büyüklüğünde tuğladan yapılmış, seramik parçalar bulunmaktadır. Staubsciegel üzerine ise sıva yapılmıştır (Koyunoğlu, 1977: 22-23).

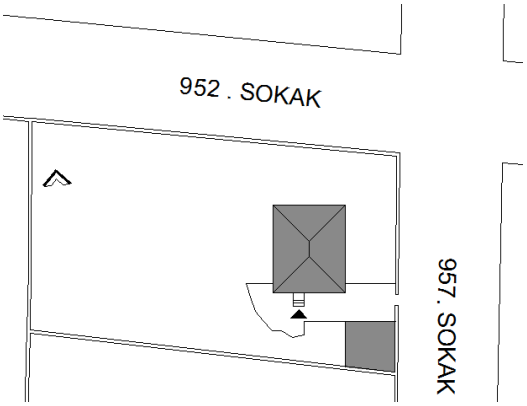
4.1. İki Odalı Kurma Ev Örnek 1

İki odalı Kurma Evlerden günümüze dış görünümü ile korunarak gelmeyi başaran tek özgün örnek, kent içinde en az yıkıma uğrayan ve bütüncül boyutta en çok korunan Gülabibey Mahallesi'nde yer almaktadır. 132 ada 2 parselde 702 metrekarelik köşe arsa üzerine konumlanmıştır. Eski İplik Fabrikası ve lojmanlarının güneybatısında, hastanenin güneyinde, Çarşı TOKİ'nin kuzeyinde 952 sokakla 957 sokağın en köşe kuzeydoğu kesişimindedir. Aile büyükleri vefat ettikten sonra çocuklara miras olarak kalan Kurma Ev, bakımsız kalmaması amacıyla ilk etapta kiraya verilmiş. Ancak kiracının evden ayrılmasıyla 3 senedir boş durumdadır. Süreç içinde boş ve atıl durumda kalan Kurma Ev kar, rüzgar, nem, çeşitli mikroorganizmalar, oluşan haşareler gibi fiziksel etkenler nedeniyle bakımsız kalarak yıpranmıştır. Zemin katta; iki oda, tuvalet, hol, mutfak ve alt katta bir oda büyüklüğünde alanı kaplayan, yapı içinden ahşap merdivenle ulaşım sağlanan kısmi bir bodrumu bulunmaktadır.

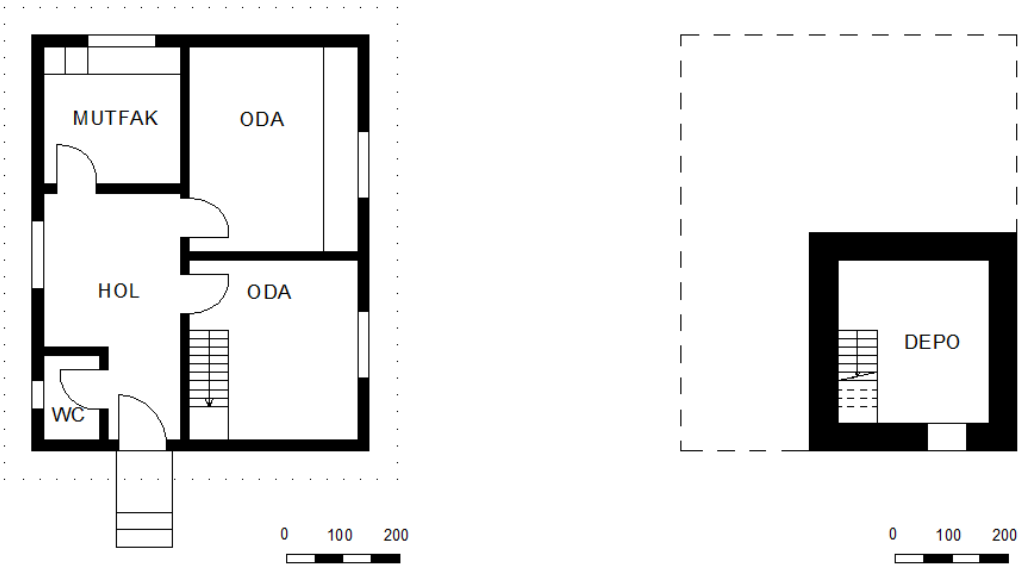
Kurma Evin kullanıcısıyla yapılan sözlü görüşmede banyo olmayan iki odalı Kurma Evin mutfağının bir kısmına banyo yaptıklarını ifade etmiştir. Bahçede girişin kuzeyinde tandırlık ve odunluk olarak kullandıkları bir alan eklenmiştir. Tandır ekmeği yaptıkları odun istifledikleri tandırlık dışında tavuk besledikleri bir kümes yaptıklarından bahsetmiştir. Bahçede erik, armut, elma ağaçları bulunmaktadır. Havuz bulunmayan iki odalı Kurma Evin tandırlık bölümünün yanında "örtme" olarak isimlendirilen üstü örtülü altı açık olan yarı açık mekân ise çamaşır yıkama, kurutma ve sebze yetiştirme (yöreye özgü kullanımla maşara) amaçlı kullanılmıştır. Girişin sağındaki odanın merdivenle içerisinden inilen kısmi bodrum ise; soğuk hava deposu olarak kullanılmış, gıda maddeleri ve fazla eşyaların konulması amacıyla yapılmıştır. Üç basamak çıkılarak ulaşılan girişin, sağ kolu üzerindeki oda, küçük olduğu için yatak odası yapılmış, mutfağın yanındaki oda ise misafir odası, hol yazılı olan kısım ise soba konulması ve sıcak olması nedeniyle günlük yaşam alanı olarak kullanılmıştır. Kişisel görüşme yapılan A.D.; Erzincan Merkez Kazımkarabekir Mahallesi'nde bir apartmanın üçüncü katında otururken 1992 depreminde büyük korku yaşadığını ve deprem sonrası kendini güvende hissettiği için İkili Kurma Evine taşındığını belirtmiştir. Kurma Ev de 1992 depremi sonrası bir bayram sabahı artçı sarsıntılar yaşadığını ancak ailecek kendilerini evde güvende hissettikleri için yerlerinden bile kalkmadıklarını belirtmiştir (A. Demirel, kişisel görüşme, 15 Kasım, 2021).

Şekil 6. Konumu
(https:/parselsorgu.tkgm.gov.tr)

Şekil 7. Vaziyet Planı
(Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.)

Şekil 8. Zemin Kat Planı - Bodrum Kat Planı
(Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.)

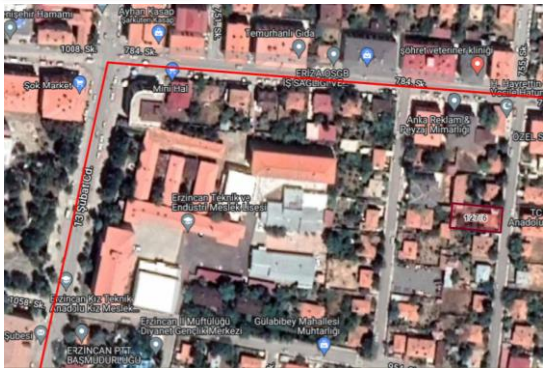
Fotoğraf 1-2. İki Odalı Kurma Ev Örnek 1 (Birinci Yazarın Arşivi, 07.12.2019)

4.2. İki Odalı Kurma Ev Örnek 2

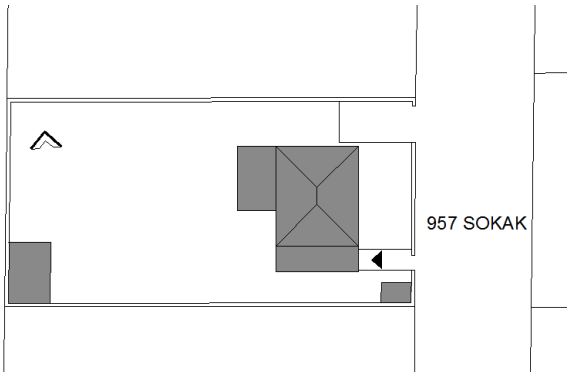
İki odalı Kurma Evlerden ikinci örnek günümüze ulaşabilmiş ancak çeşitli müdahaleler yapılmış örneklerden biri olma özelliği göstermektedir. Erzincan kenti Dörtyol kavşağının önemli akslarından 13 Şubat Caddesi'nin doğu istikametinde, Gülabibey Mahallesi, 127 ada 6 parsel üzerinde yer alan iki odalı bahçeli Kurma Evlerden biridir.

Odun, kömür, çeşitli bahçe aletleri, fazla eşyaların konulması amaçlı, bahçenin iki köşesinde yer alan duvara bitişik biçimde depolama mekânları yapılmıştır. Bahçesinde ahşaptan yapılmış garaj kapısı ve bahçe içine araba park edilmesi amaçlı açık bir garaj bölümü düzenlenmiştir (O. Balçık, kişisel görüşme, 13 Temmuz 2021).

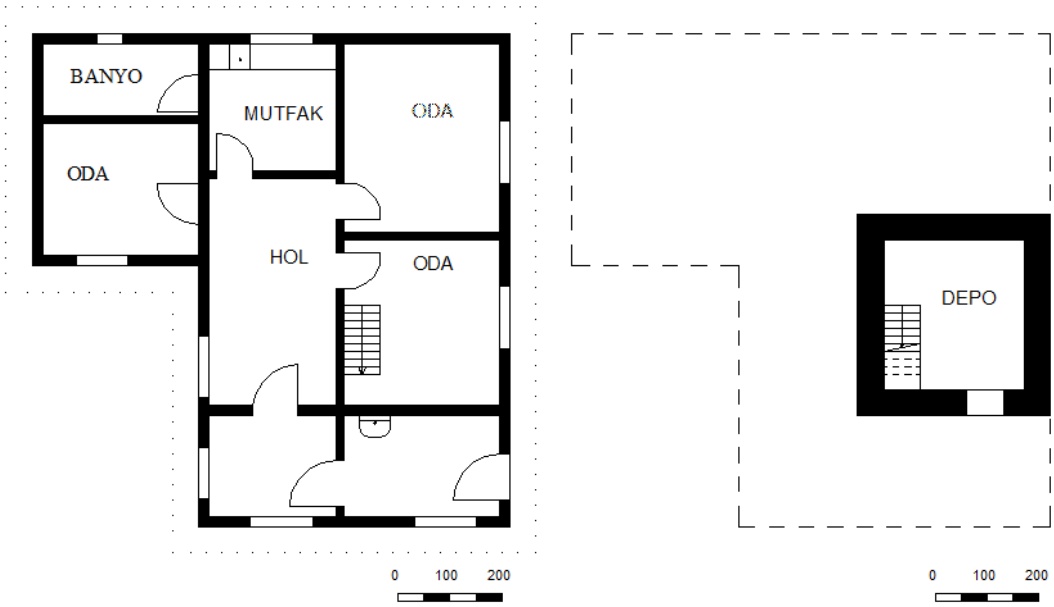
Özgün iki odalı Kurma Evlerin iç planlamasında banyo bulunmamaktadır. Müdahale gören iki odalı Kurma Ev örneğinin ise iç mekân çözümlemesine bakıldığında; banyo, oda ve girişe ısı kaybını engellemek amaçlanarak kapalı giriş holü, ayakkabıların konulması, ellerin yıkanması amaçlı antre eklenmiştir. Günümüz konfor koşullarını sağlamak amaçlı yapılan müdahaleler olmasıyla birlikte mevcut durumda ayakta olan yapının ahşap kapı, pencere ögeleri ve ahşap zemin kaplamaları korunmuştur. İç mekândan bağlantılı biçimde inilen bodrum kat bölümünde ise değişiklik yapılmamış ve depolama alanı günümüze korunarak ulaşmıştır.

Şekil 9. Konumu
(https:/parselsorgu.tkgm.gov.tr)

Şekil 10. Vaziyet Planı
(Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.)

Şekil 11. Zemin Kat Planı - Bodrum Kat Planı
(Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.)

Fotoğraf 3-4. İki Odalı Kurma Ev Örnek 2 (Birinci Yazarın Arşivi, 13.06.2019)

4.3. Üç Odalı Kurma Ev Örnek 1

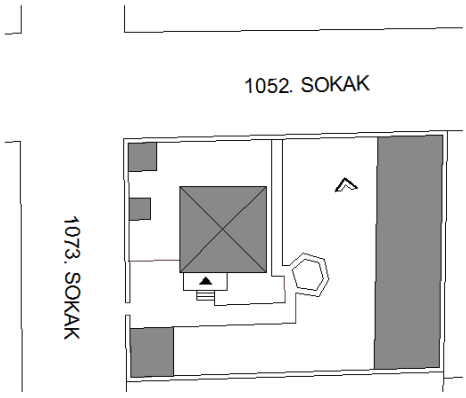
Üç odalı Kurma Evlerden günümüze korunarak gelmeyi başaran tek özgün örnektir. Kentin 13 Şubat Caddesi'nin batı bölümünde, Hocabey Mahallesi, 509 ada 1 parsel üzerinde iki yol kesişiminde köşe noktada, kuzeybatı yönüne yerleşen üç odalı Kurma Evlerden biridir. Bahçesinde odun konulması amacıyla depolama alanları ve tavuk, hindi gibi hayvanların beslendiği kümes yer alır. Özgün üç odalı Kurma Evin iç planlamasında banyo alanı bulunmamaktadır. Evin bahçesine bağımsız ek bir tuvalet yapılmış, iç mekândaki tuvalet ise banyoya dönüştürülmeye çalışılmıştır. Ancak özgün üç odalı Kurma Evde kiracı olarak kalan ve maddi imkanları yeterli olmayan kullanıcı, iç mekândaki tuvaleti banyoya dönüştürememiştir. Cephede çıkan soba borusu tuvaleti banyoya dönüştürme çabasını gösteren bir kanıt olarak düşünülebilir.

Üç odalı Kurma Evin planına bakıldığında; üç oda, mutfak ve tuvalet mekânlarından oluşur. Değişmeyen tek üç odalı Kurma Ev örneğinde de diğer değişen örneklerde olduğu gibi mekân içine banyo yapılmaya ya da eklenmeye çalışılmıştır. İç mekândan merdivenle tek oda büyüklüğündeki kısmi bodruma inilmektedir.

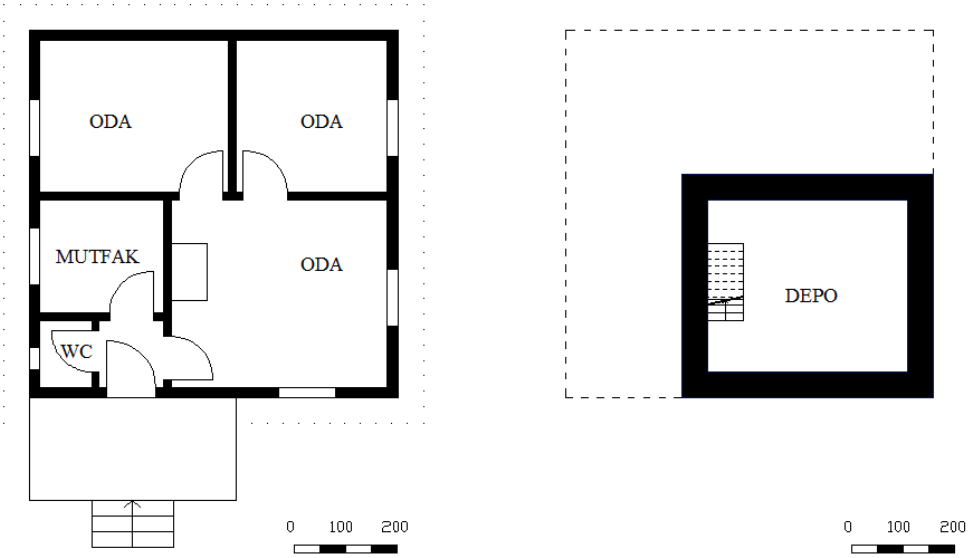
Dönem koşullarında iç mekândan inilen merdivenle ulaşılan bodrumlar, odun, kömür ve çeşitli malzemeler depolanması amacıyla yapılmıştır. Ancak sonrasında üç odalı Kurma Evin bahçesine de depolama alanları eklenmiştir. Bahçede kayısı, elma, dut gibi çeşitli meyve ağaçları bulunmaktadır. Ayrıca meyve ağaçlarının sulanmasını sağlayan, tüm örneklerde bulunmaması nedeniyle sonradan inşaa edildiği düşünülen bir havuz ve ağaç köklerine kadar ulaşımı sağlayan betondan yapılmış kanallardan oluşan bir sulama sistemi tespit edilmiştir. Havuzun vanası açıldığında kanallar vasıtasıyla giden su sistemi, her bir ağacın köküne ulaşabilmektedir. Havuzun ve sulama sisteminin varlığı; bahçedeki yaşam, kullanıcıların yöreye özgü çeşitli üretimleri ve yeşilin sürekliliğinin sağlanması açısından önemli bir değer olarak görülmektedir.

Şekil 12. Konumu
(https:/parselsorgu.tkgm.gov.tr)

Şekil 13. Vaziyet Planı
(Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.)

Şekil 14. Zemin Kat Planı - Bodrum Kat Planı
(Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.)

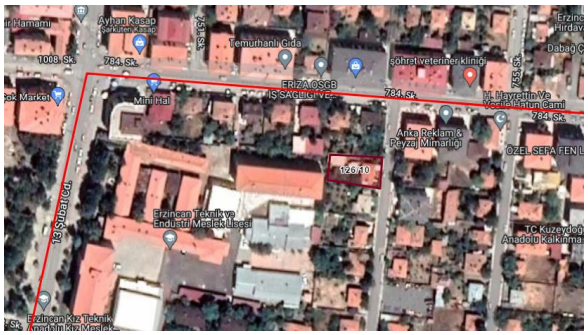

Fotoğraf 5-6. Üç Odalı Kurma Ev Örnek 1 (Birinci Yazarın Arşivi, 09.04.2021)

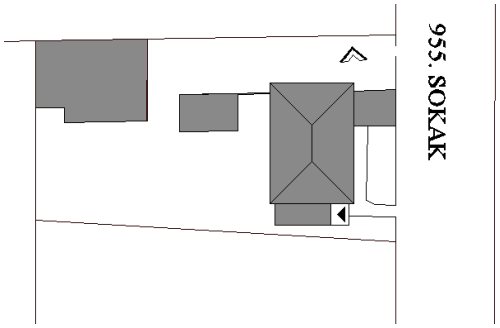
4.4. Üç Odalı Ahşap Kurma Ev Örnek 2

Üç odalı Kurma Ev, 13 Şubat Caddesi'nin doğusunda, 784 Sokak ile 955 Sokağın kesişiminde yer almaktadır. Gülabibey Mahallesi 126 ada, 10 parsel üzerinde bulunan üç odalı Kurma Ev; günümüzde kullanılmaya devam etmektedir. Bu nedenle kullanıcı ihtiyaçları kapsamında çeşitli müdahaleler yapılmıştır. Özgün üç odalı Kurma Ev örneğinde bulunmayan banyo yapıya eklemlenmiştir. Ayrıca bir oda ve girişe antre (kapalı veranda) yapılmıştır. Bodrum kata iç mekândan inilen merdiven korunmakla birlikte; bahçeden merdiven yapılarak bodruma dış mekândan bağlantı sağlanmıştır.

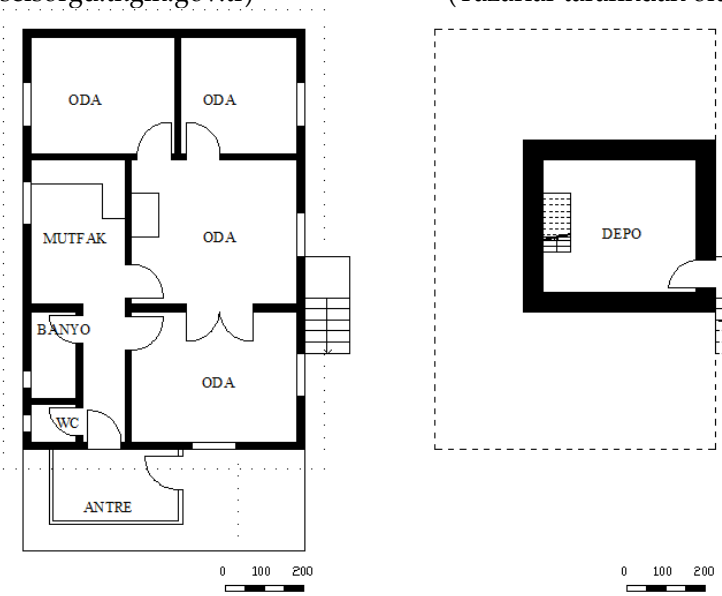
Bahçeye üstü kapalı yanları açık biçimde yarı açık bir araç garajı eklenmiştir. Bununla birlikte bahçenin kuzeybatı kısmına bahçe duvarına bitişik bağımsız ek bir yapı ve arsanın ortasına bir depo alanı yapılmıştır. Bahçe yaz döneminde önemli bir üretim mekânı olmaktadır. Bu nedenle bahçeye çeşme yapılarak; bahçeden üretime dönük işler yapılırken kullanıcıların su ihtiyacı karşılanmaktadır. Kurma Evlerin bazılarında bahçenin sulanmasını sağlamak amaçlı yapılan havuz, bu örnekte yoktur.

Şekil 15. Konumu
(https:/parselsorgu.tkgm.gov.tr)

Şekil 16. Vaziyet Planı
(Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.)

Şekil 17. Zemin Kat Planı - Bodrum Kat Planı
(Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.)

Fotoğraf 7-8. Üç Odalı Kurma Ev Örnek 2 (Birinci Yazarın Arşivi, 01.04.2021-13.06.2019)

4.5. Dört Odalı Ahşap Kurma Ev Örnek 1

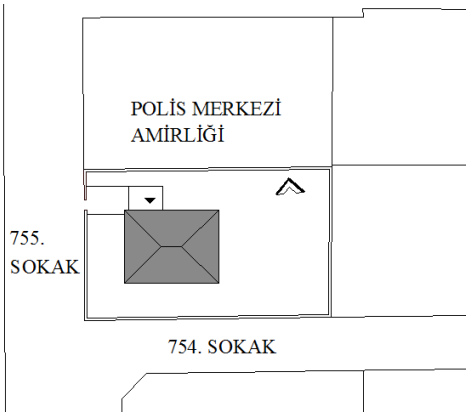
Kent üzerinde 2016-2022 yılları arasında yapılan alan araştırmaları sırasında günümüze ulaşan özgün dört odalı Kurma Ev örneklerinin sayıca diğer Kurma Ev tiplerinden daha fazla olduğu görülmüştür. İncelenen dört odalı ahşap Kurma Ev örneği yapımı devam eden Erzincan 500 Yataklı Devlet Hastanesi'nin doğusunda, Polis karakolunun güneyinde Karaağaç Mahalesi, 116 ada 5 parsel üzerinde yer almaktadır. Yol cephesine yaklaştırılan dört odalı Kurma Evin, arkasında bahçe alanı

oluşturulmuştur. Dört odalı Kurma Evin, bahçeden girişi sonrasında binaya ana giriş doğrudan yapılmamıştır. Bahçe girişi sonrasında, ana girişe sağ yöne dönülerek ulaşılmaktadır. Bina girişlerinin genellikle cadde cephesinden doğrudan yapılmamasının; kullanıcı iç mekân mahremiyetinin sağlanması, yaşam alanlarını doğu ya da güneye yönlendirme çabası ve tuvaletlerin mümkün olduğunca cadde yönüne yaklaştırılarak alt yapı (kanalizasyon) çözümlerinin kolaylaştırılması olabileceği düşünülmektedir.

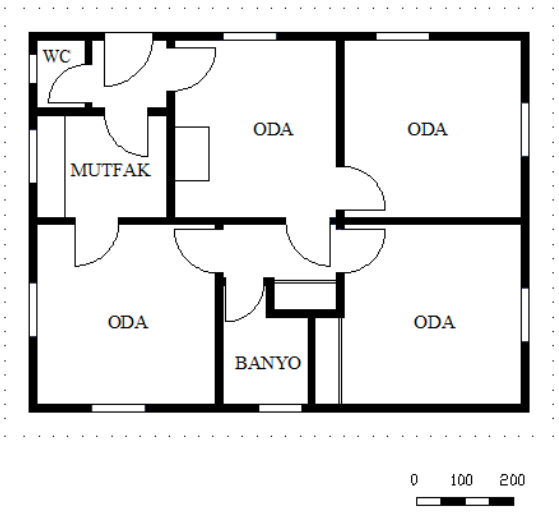
Dört odalı Kurma Evlerin mekân organizasyonuna bakıldığında; dört oda, mutfak, tuvalet ve banyonun bulunduğu görülmektedir. İç mekân organizasyonu açısından diğer tiplerden farklı olarak dört odalı Kurma Evlerde banyo bulunması ve kullanım alanının daha büyük olması nedenleriyle diğer tip Kurma Evlerden daha fazla sayıda özgün örneğin günümüze ulaştığı düşünülmektedir. Boş durumda bulunan dört odalı Kurma Evin bahçesindeki meyve ağaçlarının bakımsızlık nedeniyle kurumuş olabileceği ve kesildiği tahmin edilmektedir.

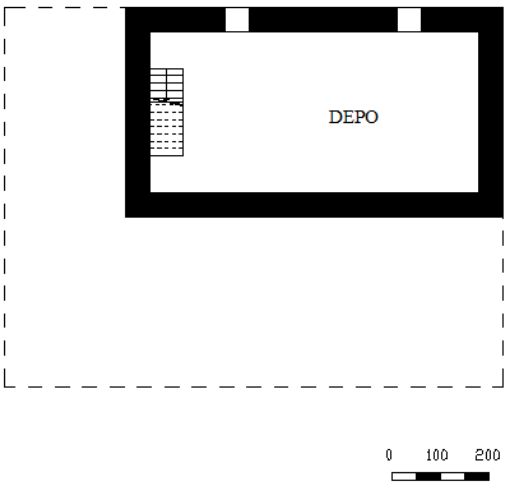

Şekil 18. Konumu
(https:/parselsorgu.tkgm.gov.tr)

Şekil 19. Vaziyet Planı
(Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.)

Şekil 20. Zemin Kat Planı - Bodrum Kat Planı
(Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.)

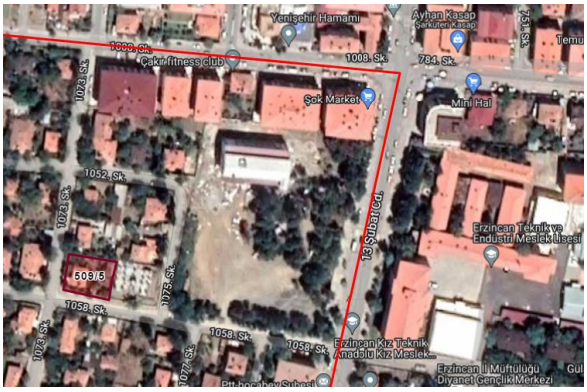
Fotoğraf 9-10. Dört Odalı Kurma Ev Örnek 1 (Birinci Yazarın Arşivi, 07.04.2021)

4.6. Dört Odalı Ahşap Kurma Ev Örnek 2

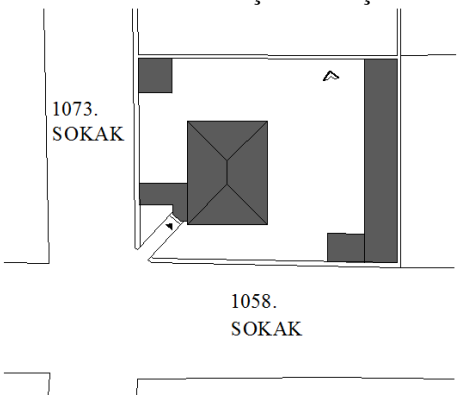
İncelenen ikinci dört odalı Kurma Ev, 13 Şubat Caddesi'nin batısında, 1073 Sokak ile 1058 Sokağın kesişimindeki köşe parsel üzerinde bulunmaktadır. Dört odalı Kurma Ev'in kullanıcısı 1930 doğumludur ve günümüzde konutunu kullanmayı sürdürmektedir. Ayrıca 1992 depreminde Kurma Evin içinde depremden hiç korkmadığını ve kendilerini ailesiyle birlikte güvende hissettiklerini belirtmektedir (H. Seyyah, kişisel görüşme, 15 Haziran 2021). Kurma Evin ilk yapıldığı dönem koşullarında odun ve kömürle ısınılmaktadır. Ancak doğalgaz sistemine geçildiğinde, kulanıcı beklemeksizin Kurma Evine doğalgaz almıştır (H. Seyyah, kişisel görüşme, 15 Haziran 2021). Odun-kömüre kolay ulaşım sağlanması açısından Kurma Evin içinden bağlanan merdivenle bodrum kata geçilmektedir. Isınma sisteminin değişimi sonrasında bodruma dış mekândan merdiven eklenmiştir. Odun-kömür depolanması yerine fazla eşyalar, çeşitli kuru gıdalar, serin alanda saklanması gereken ürünler bodruma konulmaktadır.

Kurma Evin bahçesinde de depo alanı vardır. Ayrıca tavuklar için kümes, keçi ve koyun için ise kapalı ve açık alanlar yapılmıştır. Günümüzde de bahçeye eklenen çeşitli eklentilerin kullanımı sürdürülmektedir. Bahçeye, parselin doğu kısmında duvara bitişik bir yapı eklenmiş ve kiraya verilmiştir. Kurma Evin bahçe duvarları ilk yapıldığı taş sistem korunarak kullanımı günümüzde korunmaktadır.

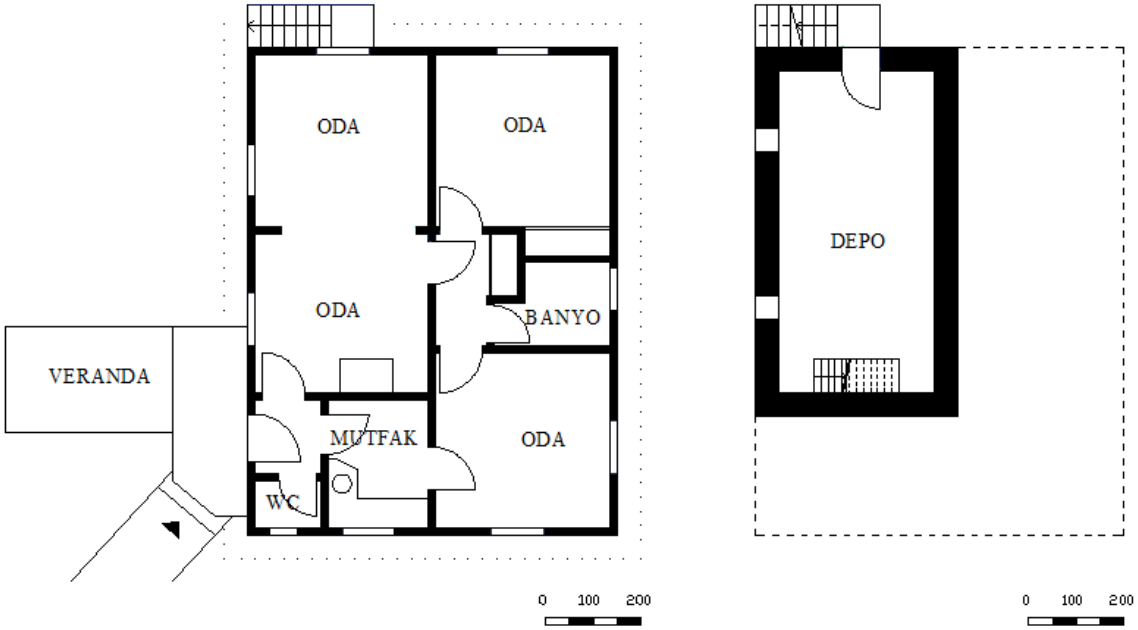
Dört odalı Kurma Evin giriş holünden doğrudan bağlantılı olan iki odasının ara duvarı yıkılarak iki oda birleştirilmiş ve misafir odası olarak kullanılmaktadır. Dört odalı Kurma Evin diğer tiplerden farklı olarak banyosunun bulunması nedeniyle kullanıcı banyo eklenmesine ihtiyaç duymamıştır. Mevsimsel koşullarda bahçe kullanımını elverişli kılmak amacıyla farklı kotlarda gelen misafirlerin çeşitli mekânlarda oturmasına imkan verecek verandalar oluşturulmuştur.

Şekil 21. Konumu
(https:/parselsorgu.tkgm.gov.tr)

Şekil 22. Vaziyet Planı
(Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.)

Şekil 23. Zemin Kat Planı - Bodrum Kat Planı
(Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.)

Fotoğraf 11-12. Dört Odalı Kurma Ev Örnek 2 (Birinci Yazarın Arşivi, 09.04.2021)

SONUÇ

Bellek, geçmişe ait veriler ve yaşanmışlıklarla şekillenmekle birlikte şimdiyi ve geleceği etkilemektedir. Beleğin toplumun yapısında belirleyici bir özellik taşıdığı anlaşılmaktadır. Belleğin zaman, tarih, toplum, psikoloji, felsefe, nöroloji gibi bir çok disiplinle ilişkisine yönelik açılımları olmakla birlikte yapılan çalışmalara bakıldığında; bellek özünde mekanla ilişkilidir. Kent mekanlarının bağlamlarını korumaları, zaman içerisindeki değişimlere rağmen geçmiş dönemlerdeki anlamlarını ve değerlerini gelecek nesillere aktarabilmeleri kent belleğinin korunması ve kültürel mirasın sürekliliği açısından çok önemlidir. Kent belleğini oluşturan mekanlar, belirli anılar ve değerlerle özdeşleşmişlerdir. Bu nedenle kent belleği bağlamıyla, geçmişiyle ve anılarla birlikte anlamlıdır.

Kentlerde yaşanan kentsel dönüşüm, politik kararlar, savaşlar ve doğal afetler gibi çeşitli etkiler kent belleğinde değişim, dönüşüm, yıkımlara yol açmaktadır. Doğal afetlerden biri olan depremler, kent üzerinde hasara uğratıcı ve yıkıcı etkiler oluşturmaktadır. Çalışmada Erzincan kentinde yaşanan 1939 deprem belleği, Kurma Evler üzerinden okunmaktadır. Ülkemizde 1939 yılında 7,9 büyüklüğünde gerçekleşen Erzincan

depremi sonrasında, 6 Şubat 2023 günü 7,7 ve 7,6 büyüklüklerinde art arda Kahramanmaraş (Pazarcık-Elbistan) merkezli oluşan ve çevresindeki kentleri de etkileyen deprem, yapılan bu makale çalışmasının önemini göstermektedir.

Çalışma kapsamında incelenen Kurma Evler, 1939 depremi sonrası tamamen yıkılan ve sonrasında çıkan yangınlarla harap olan Erzincan kentinde, halkın barınma sorununu çözmek amacıyla yapılmış mimari miras ve kentsel bellek açısından özgün, önemli, dikkate değer yapılardır. Erzincan kenti, tarihi boyunca depremlerle sürekli yıkılmış ve yeniden kurulmak durumunda kalmıştır. Deprem sonrası yapılmış ve günümüze kadar ayakta kalmayı başarmış olan Kurma Evlerde, 72 yıl boyunca yaşanan depremlerde Erzincan halkı yapıların içinde güvenle yaşamıştır.

Kurma Evler, 1941 Asım Kömürcüoğlu İmar Planı düzenlemesi açısından ızgara planla biçimlenen, bahçeli kent modelini önermektedir. 1941 yılı Asım Kömürcüoğlu İmar Planı sınırları içerinde kalan Kurma Evler; tek katlı, bodrumlu, bahçeli, ahşap, oda sayısına göre biçimlenen üç farklı tipte ve kent üzerinde sekiz mahallede yerleşim göstermiştir. Erzincan kenti ölçeğinde bütüncül boyutta korunamamış olan Kurma Evlerin özgün iki odalı, üç odalı, dört odalı tipleri incelenmiştir. Çoğunlukla terk edilmiş bu nedenle bakımsız kalmış olan Kurma Evlerin özgün iki ve üç odalı örneklerinde banyo bulunmamaktadır. Özgün dört odalı Kurma Evlerin planlarında banyo yapılmıştır. Bu nedenle değişime uğramadan günümüze ulaşan dört odalı Kurma Ev sayısı, iki odalı ve üç odalı tiplerden daha fazladır. Kurma Evlerin, sokak cephesine mümkün olduğunca yakın konumlandığı tespit edilmiştir. Bahçelerin ön kısımları çiçek yetiştirmek amaçlı kullanılırken, daha büyük alana sahip arka bölümlerinde meyve ağaçları bulunmaktadır. Bazı örneklerin bahçelerinde, kare, altıgen, sekizgen olmak üzere çeşitli geometrik formlarda biçimlenen havuzlar tespit edilmiştir. Havuzların, Kurma Evlerin yapım sürecinde oluşmadığı, kullanıcıları tarafından bahçeye daha sonraki süreçte eklendiği anlaşılmıştır. Süs havuzu olmanın ötesinde; bahçede bulunan havuzun vanası açıldığında her bir ağacın köküne ulaşan, betondan yapılmış su kanal sistemi vardır. Havuzlar, bahçenin sulanması yanı sıra yeşilin sürekliliği açısından yapı ve kent ölçeğinde önemli bir rol üstlenmiştir.

Kurma Ev tiplerinin tümünde iç mekândan ahşap bir merdivenle, giriş katın zemin yüzeyinden "kapak" denilen ahşaptan bir bölümün açılması yoluyla oda altı boyutundaki kısmi bodrumlara inilmektedir. Sobayla ısınılan bir dönemde yapılan Kurma Evlerde, odun-kömür ve çeşitli malzemelerin depolanması ihtiyacı kısmi bodrumlarla sağlanmaktadır. 50 cm kalınlığında betondan yapılmış bodrumların üstüne modüler, hazır olarak getirtilen ahşap yapı elemanları perçinlenmiştir. Çatısı ahşap çatkı (strüktür) üzeri kiremit kaplama olarak yapılmıştır. Kapı, pencere, iç mekân dolapları (yüklük) ve odaların zemin kaplamalarında ahşap kullanılmıştır.

Kurma Evler, yapıldığı dönem koşullarında depreme dayınıklılık önceliğiyle oluşmuş, halkın barınma sorununa çözüm getiren, prefabrik, bahçeli, tek katlı kentin özgün yapı taşlarıdır. Kurma Evlerin mekân örgütlenmesine bakıldığında; tüm tiplerde genel prensip olarak mutfak kısmının temel bir rol oynadığı söylenebilir. Girişte tuvalet-hol bağlantısı ile mutfaktan odalara geçiş sağlanmıştır. Kurma Evlerin dörtlü tipindeki banyo önü hol kısmı dışında; tümünde genel iç mekân kurgusu olarak, odaların koridorsuz olarak doğrudan birbirine bağlantı sağladığı tespit edilmiştir. Söz konusu durum; iç mekân örgütlenmesi açısından, işlevsel kullanım alanını arttırmıştır.

Kurma ev tiplerinin özgünlüğünü koruyarak değişmeden günümüze ulaşabilmiş örnekleri, tiplere göre farklılık göstermekle birlikte sınırlı sayıdadır. Süreç içerisinde kullanıcıların ihtiyaçları nedeniyle Kurma Evler çeşitli müdahaleler yaşamıştır. Müdahalelere bakıldığında, iki ve üç odalı tip Kurma Ev örneklerinde yapıya banyo ve oda eklenmiştir. Dört odalı tipte ise ara duvar kaldırılarak mekân büyütülmüş ve misafir odası olarak kullanılmıştır. Yapıların girişine kapalı bir giriş holü antre, rüzgarlık, yarı açık olarak kullanım sağlayan veranda ya da saçak eklenmiştir. Isınma sistemi, katı yakıt olan kömürden doğalgaza geçmiştir. Bodruma dıştan merdiven yapılarak dış mekândan bodruma yapının bağlantısı sağlanmıştır.

Kurma Evlerin bahçeli olması mevsim koşullarında yapı-kullanıcı-bahçe ilişkisini güçlü kılmaktadır. Bahçeye garaj, depo, nadiren tuvalet ve bağımsız konut ekleri yapılmış ayrıca tavuk, keçi, koyun gibi farklı hayvanların yaşaması için açık-kapalı-yarı açık mekânlar oluşturulmuştur.

"COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları:	
Etik Kurul Belgesi:	Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Katkı Oranı Beyanı:	1. yazar: %50 – 2. yazar: %50
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Sorumlu Yazar:	Esin Atabeyli Çağlık
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	
The following statements are made in the framework of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors":	
Ethics Committee Approval:	Ethics committee approval is not required for this article.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.
Author Contributions:	1st : %50 – 2st : %50
Statement of Support and Acknowledgment:	-
Corresponding Author:	Esin Atabeyli Çağlık
Double-Blind Peer Review:	External-independent
This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.	

KAYNAKÇA

Abdula, H. (2019). Mimari Travma: Savaşın Kentsel Hafıza Üzerindeki Etkilerinin Prizren ve Yakova Bağlamında İncelenmesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). (Danışman: Doç Dr. Ozan Önder Özener), İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

Altınbilek, S. (1997). Planlama Sorunları Açısından Erzincan'ın Şehir Coğrafyası. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). (Danışman: Prof. Dr. Hayati Doğanay). Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Avcıoğlu, S. S. & Akın, O. (2017). Kolektif Bellek ve Kentsel Mekan Algısı Bağlamında İstanbul Tuzla Köyiçi Koruma Bölgesi'nin Mekansal Değişiminin İrdelenmesi. *İdealkent Dergisi*, 8(22), 423- 450.

Aytemiz, C. (2012). *1939 Erzincan Depremi ve Yeni Şehir, Fay Hattı Üzerine Nasıl Kuruldu?* Ankara: Başak Matbaacılık.

Çalak, I. (2012). Kentsel Kollektif Belleğin Sürekliliği Bağlamında Kamusal Mekânlar: Ulapz Platz Örneği, Almanya. *Tasarım+Kuram Dergisi*, 8(13), 34-47.

Çuhadaroğlu, F. (1992). *Deprem ve Erzincan 13 Mart 1992 Erzincan Depreminin Öncesi Deprem Olayı ve Sonrası*. İstanbul: Erzincan Valiliği Yayını.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, (22.06.1940). *Yeni Erzincan Şehrinin Kurulacağı Saha*. Kararlar Daire Başkanlığı, (30-18-1-2/ 91.60.16).

Erdem, Y. (2017). *1939 Depremi (Erzincan ve Bölgeye Etkisi)*. İstanbul: Arı Sanat Yayınevi.

Erdoğan, Ş. B. (2013). Toplumsal Bellek ve Medya: Toplumsal Hatırlama ve Unutturma Biçimleri (Seksenler TV Dizisi). (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). (Danışman: Yrd. Doç Dr. Abdülkadir Atik). Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Erzincan İl Yıllığı (1967).

Evsile, M. (2017). 1939 Erzincan Depremi Hakkında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Yapılan Görüşmeler. *Kesit Akademi Dergisi*, 3(8), 1-10.

Gül, A. & Başıbüyük, A. (2011). *Bir Tarihi Coğrafya İncelemesi (Osmanlıdan Cumhuriyete Erzincan Kazası).* Erzurum: Salkımsöğüt Yayınları.

Gül, A. (2020). Erzincan Şehrinin Mekânsal Gelişimi (İki Mekân: Dört Şehir). (Ed.: E. Yavuz ve Y. Z. Keskin). *Erzincan Tarihi* İçinde (s. 617-641). Erzincan: Erzincan Valiliği Yayınları.

Gül, A., Şengezer, B. & Koç, E. (1995). Depremlerin Oluşturduğu Kent: Erzincan. *Yapı Dergisi*, 168, 78-86.

Haçin, İ. (2014). 1939 Erzincan Büyük Depremi. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, XXX(88): 37-69.

Hayli, S. (1995). Erzincan Ovası'nın Beşeri ve İktisadi Coğrafyası. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). (Danışman: Prof. Dr. Hayati Doğan). Elazığ: Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Keskin, Y. Z. (2020). Depremzedelerin Anlatılarıyla 1939 Erzincan Depremi ve Sonrasındaki Gelişmeler. *Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 44(2), 163-178.

Koyunoğlu, A. H. (1977). Erzincan'da Deprem Sonu Yapılan Yeni Evlerin İnşaat Sistemleri Hakkında Açıklamalar. *Mimarlık Dergisi*, 0(153), 21-23.

Köse, O., Yürür, M. & Chorowicz, J. (2019). Sismotektoniğe ve Sismik Boşluğa DinSar Yaklaşımı: Kuzey Anadolu Fay Zonunun Erzincan Havzası Kesimi (Doğu Türkiye). *Hacettepe Üniversitesi Yerbilimleri Uygulama ve Araştırma Merkezi Bülteni*, 40(3), 326-351.

Orhan, F. (2019). Depremlerin Şehir ve Mesken Mimarisine Olan Etkilerine Coğrafi Bir Bakış: 1939 Erzincan Depremi Örneği. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(1), 339-363.

Öksüz, A. A., Karakaş, B. K. & Seymen G. (2018). "Trabzon Ayasofya Kilisesi/ Müzesi/ Camisi Örneği Üzerinden Katmanlaşan Bellek İnşası", Tasarım ve Bellek Temalı Ulusal Tasarım Sempozyumu, 29-30 Eylül, Trabzon.

Özak, N. Ö. (2008). *Bellek ve Mimarlık İlişkisi Kalıcı Bellekte Mekansal Öğeler*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi). (Danışman: Prof. Dr. Gülçin Pulat Gökmen). İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

TBMM Tutanak Dergisi, 03.01.1951, Birleşim:25, Cilt 4, Dönem: 9, Toplantı: 1, Oturum:1, s. 5.

TBMM Tutanak Dergisi, 6.12.1948, Birleşim: 15, Cilt 14, Dönem: 8, Toplantı: 3, Oturum:1, s. 38.

TBMM Tutanak Dergisi, 12.11.1948, Birleşim: 5, Cilt: 13, Dönem: 8, Toplantı: 3, Oturum:1, s. 101-104.

TBMM Tutanak Dergisi, 03.01.1951, Birleşim: 25, Cilt: 4, Dönem: 9, Toplantı: 1, Oturum:1, s. 6-7.

TBMM Zabıt Ceridesi, 07.08.1940, Birleşim: 75, Cilt: 13, Devre: 6, İçtima: 75, s. 107-110.

Tosik Dinç, F. (2016). Ulus Gazetesine Göre 1939 Erzincan Depremi. *Diyalektolog Ulusal Sosyal Bilimler Dergisi*, 0(13), 1-21.

Tuğluoğlu, F. (2015). 1939 Büyük Anadolu Zelzelesi ve Erzincan Vilayetinde Yardım Faaliyetleri. *History Studies International Journal of History*, 7(4), 113-136.

Tükel, S. (1949). *Yeni Erzincan Nasıl Kuruldu? ve Niçin Bitirilemedi?* Piyasa Matbaası. Basım Yeri Yok.

Uludağ, Z. ve Aycı H. (2016). Modernin Güçlü Sahnesi Erken Cumhuriyet Dönemi Ankara'sında Kolektif Belleğin İnşası ve Toplumsal Unutma Süreci. *İdealkent Dergisi*, 7(20), 746-773.

https://www.google.com/maps/@40.1018839,31.3447451,5z adresinden 21.06.2021 tarihinde erişildi.

https://parselsorgu.tkgm.gov.tr/ adresinden 21.06.2021 tarihinde erişildi.